

Солдатські вдови села Вовчиці

У житті ти зазнала немало гіркоти, Тягар чоловічий безмовно несла. І ти, як кажуть, на мирному фронті Солдатом без бою, без зброї була.

Минуло багато років з того часу, як жінки, будучи ще зовсім молодими, проводжали своїх чоловіків на війну із фашистами. І залишилися сам на сам зі своїми дітками, чекаючи коханих із Перемогою додому. Чекали, чекали та так і zostалися без них до кінця свого життя. Залишилися солдатками, солдатськими вдовами. Декому із них похоронка на чоловіка прийшла, а частина одержала повідомлення, що «пропав безвісти» на фронті. Однак не хотілося солдаткам вірити, що чоловіки не повернуться додому. Їм здавалося, що ось-ось скоро господар ввійде в хатину, і настане кінець стражданню солдатки, зникнуть усі болі.

Скільки солдаток віддали своє здоров'я, щоб виростити дітей – напівсиріт. Їм було важко і після війни, та вони з честю несли свій хрест Долі - і країну відроджували, піднімаючи із руїн, і діток виховували. Сьогодні таких матерів - вдів по селах і містах України – одиниці. А в їхніх дітей – уже онуки і правнуки. У серцях дітей, які ще живі, вічна вдячність своїм матерям – солдатським вдовам за те, що не по-

селі організував хор-ланку, яка брала участь у програмі «Золоті ключі». Жодне свято, концерт у районі не відбувалися без його участі. Нині на Черкащині заснував майстерню, де разом із синами виробляють меблі. Швая Серафима Дмитрівна народилася 1911 року в Погості. Батько – Пась Дмитро, мати - Пась Катерина. Брат – Пась Петро Дмитрович. Коли було 7 років, померла мама

корінці, бо вони солодкі. Мама випікала хліб із жолудів. Я молола їх у жорнах на муку. А ще добавляли пшоно. Товкли ми просо в ступі у Шевців (тоді мало в кого була вона). Такий кусочок хліба я й донині в шафі зберігаю. Після війни мама працювала де тільки можна було: пасла та доїла корови в радгоспі, доглядала свині, обробляла ділянки, щоб прохарчувати мене з братом Олександром.

оскільки мала гужовий транспорт. «Одного разу, - згадує Юхимія Петрівна Усович, - вона поїхала в Дубровицю по сіль із моєю мамою. А було дуже холодно. Мама моя сьак-так обмотала ноги ганчірками, а в Марії не було чим. Застудившись, захворіла на запалення. Невдовзі померла, залишивши дітей круглими сиротами. Найменшу, Олену, забрали родичі на Піщаницю. Решта

біля річки навозили дерева на лісосплав, вона підбирала кожну загублену гілочку і, зв'язаній мотузці, за плечима приносила додому. Мабуть, у селі ні в кого стільки не було добутого своїми мозолями хмизу. Прожила моя мама із учителькою Галиною Йосипівною Нетупською до кінця свого життя».

Усович Марія Трохимівна (Міщиха), 1906 р.н., народилася в с.Муравин)– дружина Усовича Михайла Івановича (1906 р.н., мобілізований в 1944 р., похований у с.Дімбажі, Латвія). Виховувала шестеро маленьких дітей: Івана, Петра, Домініку, Лідію, Меланію, Ольгу. Найменша, Ольга, народилася в 1943 році. Коли партизани повідомили вовчан про те, що німці мають спалювати село, дід Іван (батько Михайла Івановича) не захотів іти до лісу з односельчанами, бо внук Петро, якому було 3 роки, ще не ходив (хворів на рахіт). І поліцаї відвезли їх до Дібрівська, але якимось чином дідусь врятував Петрика і приніс у кошеліку (дерев'яна коробка) додому. В цей час мама з іншими дітьми перебувала на Довгійграді разом із людьми. Найменша донька, Оля, яка щойно народилася, дуже кричала в землянці. То люди просили, щоб що-небудь зробила мама. Дехто казав: «Викинь її в воду, а то ще

На фото: Солдатська вдова Швая Павліна Панасівна у кінці 80-х років - уперше на могилі свого чоловіка Швай Бориса Івановича, похованого в Ясній Полянні, Калінінградської області у січні 1945 р. в братській могилі

хитнулися, зуміли прокласти шлях в майбутнє і новим поколінням.

Що ж залишилося в пам'яті дітей про життя їхніх матерів – солдаток? А їх у селі Вовчиці було чотирнадцять: Ковенько Устина Степанівна, Ковтунович Євгенія, Мельникович Ганна Мартинівна, Полюхович Марія, Полюхович Марія Панасівна, Усович Марта Миронівна, Усович Єфросинія Степанівна, Усович Марія Трохимівна, Хомич Олена Андріївна, Швая Ксенія Василівна, Швая Ксенія Григорівна, Швая Павліна Панасівна, Швая Серафима Дмитрівна, Швая Федора Миколаївна. На жаль, усі вже від нас відійшли у небуття.

Онучка Шваї Павліни Панасівни Альона (нині мешкає на Черкащині) згадує, як було важко бабусі годувати дітей – трьоххлопчиків: Олександра, Василя та Віталія. До речі, Віталій народився у 1944 році, коли батька Шваю Бориса Івановича забрали на фронт (загинув в січні 1945р., похований у с.Ясна Поляна, Нестеровського р-ну, Калінінградської обл.). Старший син Олександр працював бригадиром у радгоспі, рибоводом та директором рибгоспу. Віталій - завклубом. Дуже гарно малює, співає. Першим у

від тифу. Батько одружився вдруге. Тому з раннього дитинства пізнала гіркоту сирітства. 1933 року вийшла заміж за Шваю Григорія Дмитровича (1908р.н.) в село Вовчиці.

1934 року на світ появилась донька Швая Анастасія Григорівна, яка довгий час працювала прибиральницею у Вовчицькій школі. Від неї й ми дізналися про Серафиму Дмитрівну. Ось що вона повідала:

– Коли почалася війна, мені було 7 років. Я добре пам'ятаю, як німці спалили село. Це сталося на Благовісника, 8 квітня 1943 року. Усі односельчани проживали в лісі- в урочищах Одринища та Красне. Тато збудував землянку в Красному. Потім ми цю хатинку перевезли в село. 1944 року року батько був мобілізований на фронт. Помер від ран в грудні 1944 р. Похований на х.Пошеровент, Литва. Важко жилося без батька. Мама сама і косила, і хатинку будувала зі мною. Самим доводилося і грубку робити, і дерево смикати, і столярку вставляти. Знаю, як хотілося їсти. А не було нічого. Зайду до річки, нарву ситнику (така трава), принесу додому – починаю смоктати

Треба було платити великі податки щороку: 500 л молока за корову, 100 шт. яєць, 30 кг м'яса тощо. Потім мама працювала в школі ще 16 років прибиральницею.

Анастасія Григорівна, донька Серафими Дмитрівни пише вірші. Ось один із них:

*Ой у саду-винограду
Зацвітає вишня.*

*- Ой, чого ж ти, сиротино,
Да й заміж не вийшла?*

- Ох, не вийшла, ох, не вийшла –

*Не були багаті,
Пішов батько молодим
На фронт воювати.*

*Да й пробила куля груди –
Не прийшов до хати.*

*Да й покинув нас,
маленьких,
І покинув матір.*

*А нас, сиріт, годувала
Наша вдова-мати.*

*Збудувала нам хатину
Да й на три кімнати.*

Полюхович Марія (Мар'я) – дружина Полюховича Миколи Панасовича (1908 р.н., с.Вовчиці, мобілізований в 1944 р. Пропає безвісти, 1944р.) - проживала із п'ятьма дітьми на х.Селища: Марією, Михайлом, Сергієм, Вірою та Оленою. Після війни допомагала односельчанам доставляти товари з Дубровиці,

самі себе доглядали”.

Усович Єфросинія Степанівна (1906 р.н.) – дружина Усовича Михайла Андрійовича (1906 р.н., мобілізований в 1944 р., похований у с.Локшви, Латвія - мала четверо дітей: Людмилу, Олександра, Гната, Андрія. Її син Гнат Михайлович довгий час працював сторожем у школі, знає багато з історії села. Недаремно його називають «ходячою енциклопедією». От він і розповів про матір нам так: « Моя мама, будучи малою, ходила в приватну школу на Коник мостом через річку Стир. На жаль, його спалили, відступаючи, поляки в 1919 році. У 1922 році вийшла заміж молодістю, було всього шістьнадцять років. Усе життя хворіла на серце. Коли батька забрали на фронт, ми допомагали мамі. Самі будували хатину, орали, сіяли. Добре пам'ятаю, як доводилося працювати в наймах, щоб заробити кусочок хліба. Хворіли люди на тиф, малярію, холеру; не було чим прати, помитися. Ні грошей, ні ліків. Ходили в личаках, чунях, полотняній одежі. Мама знала ціну всьому. Уже навіть пізніше, коли

почують нас вороги».

Солдатські вдови... Ох, і тяжкі ж ті долі вдовині... Вони і сіяли, і жали, і скиртували. А бувало, й в плуг впрягалися – коней, тракторів не було. На полі, запрягшись у плуг, напруживши м'язи і голови зігнувши від п'отуги, орали вдови волами, коровами і тихо плакали, вмиваючись своїми слізьми. Солдатські вдови, солдатки... За їх мудрість і героїзм, самовідданість і невсипущу працю, за те, що тримали на жіночих плечах фронт і рід людський у роки тяжкого лихоліття, кланяємося їм низько і доземно, бо і обличчя нашої Перемоги – жінки.

*Щоб жар милосердя злоба
не згубила,*

*Щоб нас не здолали
байдужість і гнів,*

*Давайте ходити не лиш на
могили,*

*А в кожную домівку
знедолених вдів.*

**Краєзнавче дослідження
«Солдатські вдови села
Вовчиці» учениці 7 класу**

**Вовчицької
загальноосвітньої школи
I-II ступенів Зарічненської**

**районної ради
Рівненської області**

**Вишневської Валентини
Юрїївни.**

Керівник: Швая О.Г.